

HØRPRODUKTION GENNEM TIDEN

Abstract bog

8. NOVEMBER 2024

TRIVAL

TEXTILE RESOURCES IN VIKING AGE LANDSCAPES

KROPPEDAL MUSEUM

KØBENHAVNS
UNIVERSITET

FRA FRØ TIL FIBER

Beredningen av lin, från odling till spinnbara fibrer, är en lång och komplicerad process, som inte heller är helt ofarliga. Linet skall sås och skördas på rätt sätt och vid rätt tillfälle, sedan skall det frörepas, bråkas, skäktas, häcklas och eventuellt borstas, för att slutligen spinnas och vävas. All dessa processer kräver naturligtvis en detaljerad kunskap och hur de utförs beror delvis på vilken slutprodukt man vill ha, fina tunna fibrer för att spinna en tunn tråd eller grövre fibrer lämpliga till säckväv. De arkeologiska fynd av linnetyg som vi har från vikingatiden visar att man haft en mycket god kunskap men vilka spår från själv beredningen finner vi i det arkeologiska materialet och vilka redskap kan knytas till de olika processerna? I detta föredrag kommer jag att presentera dessa processer, vad vi kan förvänta oss att finna efter dem samt de redskap som kan ha använts under vikingatid. Jag vill också öppna upp för en diskussion om typer av redskap som traditionellt inte förknippas med lin och linberedning i Danmark men som eventuellt kan ha använts.

Præsenteret af

Eva Andersson Strand

HØR I DANMARK - HVOR LÆNGE, HVOR MEGET OG TIL HVAD?

Fra Danmarks oldtid har vi talrige fund, som vidner om at hør var en skattet nytteplante. Helt tilbage fra bondestenalderen er der gjort sporadiske fund af hør, men særligt fra begyndelsen af den før-romerske jernalder optræder den talrigt fra arkæologiske fund. I maveindholdet på moselig, som forkullede rester på bopladser, bundter af hørstængler nedlagt i moser, som forråd i brandtomter mm. Men fundene fordeler sig ikke jævnt i landet eller, for den sags skyld, gennem forhistorien. Er der en grund til det og hvad blev hørren anvendt til i de forskellige perioder?

Præsenteret af
Morten Fischer Mortensen &
Mette Marie Hald

FRA HØRHUSVEJ TIL RØDE - STEDNAVNE DER BELYSER HØRDYRKNING OG HØRPRODUKTION

Ældste omtale af hør findes i et skånsk originaldiplom fra Grevlunda sogn i Albo herred fra den 15. marts 1313. Her omtales i forbindelse med et arveskifte "unius alagorth qui Hørsænka dicitur" - en ålegård kaldet Hörsänka - (Diplomatarium Danicum 2. række, bind 7, 1956, side 17 - i dansk oversættelse Danmarks Riges Breve 2. række, bind 7, 1956, side 14). Et mere indirekte vidnesbyrd om hør findes i landsbynavnet Særløse sydvest for Roskilde. Særløse skrives 1272 Særclæse, 1321-23 Særkæløsæ. Navnet sigter spøgefuldt til indbyggernes fattigdom, fordi de er 'særke-løse', dvs. mangler (under)skjorter. Om disse særke har været lokale produceret eller ej eller importerede, er naturligvis umuligt at bevise.

Der er lignende sproglige vidnesbyrd om hør i svenske og norske, men ikke danske landskabslove fra middelalderen. Hørfibre og hørklæde omtales også i købstadsretter fra 1500- og 1600-tallet, særligt i de områder, hvor man afregnede kirketien i hørklæde.

Databasen Danske Stednavne (betaversion Tarrin Wills 2022) indeholder ca. 210.000 stednavne fra det nuværende Danmark. 398 navne begynder med Hør-, og en stor del af disse navne, fx Hørager og Hørdam indeholder plantebetegnelsen hør (*Linum usitatissimum*). På oldnordisk omtales planten og tekstilfibrene og det færdige klæde dels som hōrr - svarende til dansk 'hør' - dels lín svarende til svensk 'lin' (jævnfør dansk linned).

Danmarks Stednavne medtager kun mark- og naturnavne i et begrænset omfang med undtagelse af Sønderjylland. Da navnene på Hør- i stor udstrækning er marknavne, må vi regne med, at der er langt flere navne gemt i arkiverne. De godt 2.000 sogne i Danmark har i gennemsnit ca. 800 marknavne, så potentialet er stort.

Mange af navnene er optegnet i de såkaldte Markbøger fra 1682-83, der takserede de enkelte agre som forarbejde til Christian Vs Danske Matrikel 1688. Det må formodes at mange af stednavnene på Hør- går tilbage til den førindustrielle periode, men også at mange navne er moderne, dvs. umiddelbart fra perioden før den industrielle revolution. Af samme grund har stednavneforskernes interesse hidtil været begrænset og overladt til folkloristerne.

Præsenteret af
Michael Lerche Nielsen

ARKÆOLOGISKE FUND AF HØRTEKSTILER FRA FORHISTORISK OG HISTORISK TID

Hørplanten er gennem tiden blevet anvendt til både føde og beklædning. I hørplantens stængler gemmer sig fibre, som ved den rigtige behandling og proces kan udvindes, bearbejdes, spindes og væves, og hørtekstiler har gennem tiden spillet en vigtig rolle som beklædning og i husholdningen. I dette oplæg gennemgås de vigtigste arkæologiske fund af hørtekstiler gennem de forhistoriske perioder, lige fra de ganske små hørtråde på Huldremosekvindens krop til de større tekstilfragmenter fra yngre jernalder. Ligeledes inkluderes arkæologiske tekstiler af hør fra middelalder og nyere tid, og de traditioner og overtro, der har knyttet sig til hørproduktionen berøres. Hørrens karakteristik som tekstilplante, dens typiske spinding, vævning og anvendelse vil dermed blive belyst.

Præsenteret af
Charlotte Rimstad

**HØRAVLING, HØRSPINDING,
HØRVÆVNING OG
HØRBLEGNING PÅ FABRIKKEN
KØNG FRA 1770 TIL STARTEN
AF 1900-TALLET**

På det lille Køng Museum mellem Næstved og Vordingborg, drevet af frivillige, finder man en stor historie om udviklingen af den fineste hørindustri i Danmark. På Køng Fabrik blev piger oplært i fabriksmæssig spind, og drenge blev udlært til vævere. Fabrikken leverede håndvævede hørtekstiler af højeste kvalitet til kongehuset fra 1787 til den ophørte i 1924. Flere af tekstilerne har Charlotte Paludan allerede skrevet om i bogen "Damask og drejl" fra 1982. - Men hvordan opnåede man så fine kvaliteter?

Med afsæt i viden om hvordan hør blev bearbejdet fra såning til beredning og fabriksmæssig spinding til vævning af damaskduge, vil jeg i foredraget bla. præsentere eksperimenter med hør, der kan bidrage til en nuanceret forståelse af, hvor specialiseret viden man har haft på hvert trin af processen i hørbearbejdningen.

Præsenteret af
Karis Rasmussen

LOKALITETER MED HØRPRODUKTIONEN I KROPPEDALS OMRÅDE - UDGRAVNING, ANLÆG OG KONTEKST

I Københavns omegn er der fundet spor af hør-/hampproduktion på en række forhistoriske lokaliteter i form af hørtørringsanlæg, rødningbrønde og et stort antal hørfrø opbevaret i huse. På andre lokaliteter i området har der formentlig også været hør-/hampproduktion, af et vist omfang. I dette oplæg vil lokaliteterne blive præsenteret og udfordringer ved at erkende og fortolke hørproduktion blive diskuteret. Produktionsanlæggene, udgravnings- og bevaringsforhold, samt prioriteringerne på de mulige hørproduktionslokaliteter kan være medvirkende årsager til, at det er uklart om der er hørproduktion på en lokalitet og, i givet fald, hvor omfattende produktionen har været.

Præsenteret af
Nikolaj Wiuff Kristensen

HØRFORARBEJDNING VED FIRGÅRDE -SPECIALISERET HØPRODUKTION I ÆLDRE JERNALDER

Museum Skanderborg har fra 2013 til 2019 foretaget omfattende udgravninger ved Firgårde nær Ry i Østjylland. Her blev der bl.a. fundet spor efter mere end 400 konstruktioner fra en jernalderlandsby, der kunne følges over en periode på henved 600 år (ca. 200 f.Kr. – 400 e.Kr.). Landsbyfasen, som eksisterede omkring Kristi fødsel, viste sig at rumme et bemærkelsesværdigt arbejdsområde, med mange velbevarede spor efter forarbejdning af hør. Vedligeholdte ovne, et solidt rødningebassin og en skyllebrønd var blandt de mange spændende fund, som belyser et meget velorganiseret landsbyfællesskab, med overskud til at koordinere en større arbejdsindsats omkring et tidsmæssigt og teknisk krævende håndværk – at skabe klæde af plantefibre. Måske endda som et specialiseret håndværk med overskudsproduktion.

Præsenteret af
Merethe Schifter Bagge & Anders
Hagen Mørk

HØRFUND FRA NYERE FYNSKE UDGRAVNINGER

I Østfyns Museers ansvarsområde har vi fra 2021 og frem til 2024 fundet flere arkæologiske anlæg, som kan kobles på hørplantens dobbeltfunktion som både olie- og fiberplante. På flere udgravninger har vi fundet både brydegruber og rødningegruber. Flere af brydegruberne har en kulstof 14-datering til 1800- og 1900-tallet og der tegner sig dermed mere og mere et billede af, at Østfyn har haft flere små lokale produktionspladser, hvor der er udvundet hørfibre i nyere tid. Alt dette skal ses i lyset af, at museet ikke har fundet en hørbrydningsgrube på Nordøstfyn før 2021. I en korntørringsovn fra førromersk jernalder, har vi fundet flere klumper af sammenbrændt hørfrø. Hørfrøklumpernes form antyder, at de lå i en eller anden form for fladbundet beholder på forkulningstidspunktet. En videre analyse har vist, at disse hørklumper er en mulig presserest fra olieproduktion. En fundsituation, der kan vise lidt mere om de funktionsmæssige processer hør kan have indgået i.

Præsenteret af
Christoffer Pelle Hagelquist

HØRTØRRINGSOVNE I DET MIDDELALDERLIGE RHINLAND

En del af Rhinlandet, regionen omkring metropolen Köln, er kendt som gammelt "Flachsland" (= hørproduktions-område). Mellem Köln og Aachen findes der kæmpe afgravningsområder, hvor der udvindes brunkul i stor stil. Siden midten af 1900-tallet gennemførtes derfor udgravninger, også på mange middelalderlige bopladser i de truede områder. Löss-jorden i undergrunden gav det bedste grundlag for godt landbrug og dermed tæt befolkning. Et rigt arkæologisk udbytte med især fundpladser fra de første bønder til nutiden er resultatet af den mangeårige brunkulsarkæologi.

I den forbindelse dukkede en særlig ovn-type op som er gravet ned i den stabile undergrund. To gruber, som er forbundet med en underjordisk tunnel, tolkedes først forskelligt. En samling af alle kendte anlæg og fund, udgravninger af nye ovne, sammenligning med hørtørringsovne fra nyere tid og egne arkæologiske eksperimenter blev gennemført i begyndelsen af 2000-årene. Det førte til konklusionen at ovne er velegnede til tørring af hør og at de var til stede i de fleste af middelalderens landsbyer i periode ca. 900- til 1200-tallet.

Metodisk beskæftiger oplægget sig derfor med arkæologiske anlæg, eksperimentel arkæologi, historiske skriftkilder og bevarede yngre anlæg.

Præsenteret af
Jens Berthold

HØRPRODUKTION VED KIRSTINEHØJ, AMAGER - HØRTØRRINGSANLÆG, RØDNINGSBRØNDE OG BOPLADS

På lokaliteten Kirstinehøj, ved siden af Københavns Lufthavn, har Kroppedal Museum i 2023/2024 udgravet en landsby fra førromersk jernalder/ynge bronzealder (typologisk dateret) med omfattende spor af hørproduktion, i form af ca. 80 hørtørringsanlæg. I flere tilfælde lå hørtørringsanlæggene på rækker, muligvis langs skel. Det vurderes at hørproduktionen på stedet har været så omfangsrig, at den har været med salg for øje. 300 m. herfra lå 25 rødningbrønde i en lavning. Rødningbrøndene er fra 800-tallet og i fem af brøndene blev der fundet hørknipper. I nyere tid har der også været hørproduktion 1½ km væk fra brøndene. Jorden i området kan, med de tre lokaliteter, formodes at være velegnet til hørproduktion.

Præsenteret af
Nikolaj Wiuff Kristensen

**TEKSTILPRODUKTION PÅ
ANLØBSPLADSEN VED NÆS,
SYDSJÆLLAND - EN
VURDERING PÅ BAGGRUND AF
REDSKABSSTUDIER**

Anløbspladsen Næs ud for Avnø Fjord i Sydsjælland, som blev udgravet for mere end 25 år siden, er fortsat en af de bedst dokumenterede pladser med spor efter storstilet hørproduktion i yngre germansk jernalder og vikingetid. Pladsen omfatter en gård i form af et langhus i flere faser, 16 mindre langhuse, 69 grubehuse samt ikke mindre end 57 brønde, hvoraf hovedparten sandsynligvis har været anvendt som hørrødningsbrønde. En analyse af de tekstilrelaterede redskaber som nåle, ten- og vævevægte afslører, at der også i redskabsinventaret er tegn på en produktion af tekstiler udover det sædvanlige ved Næs. Væsentlige spørgsmål i studiet af pladsen og dens redskaber er, om det er muligt at beskrive, hvordan arbejdet var organiseret på pladsen? Hvem udførte arbejdet, og hvornår på året foregik det? Og blev alle processer i den tekstile arbejdskæde fra dyrkning af hør til færdigt klæde udført ved Næs?

Præsenteret af
Lone Gebauer

NATURVIDENSKABELIGE METODER TIL PÅVISNING AF RØDNING OG ANDRE FIBERPLANTER MED UDGANGSPUNKT I NÆS

Fra NÆS/Roshøj (SMV 7546) blev der ved udgravningen registreret 57 brønde og brøndlignende anlæg, hvilket gav mistanke om at flere af brøndene kunne have haft anden funktion end at levere drikkevand. Da der efter længere tids udgravning blev fundet hørbundter en af brøndene, blev NNU tilkaldt, og der blev planlagt en mere systematisk indsamling af prøver til jordarsbestemmelse og makrofossilanalyser, og der blev desuden udtaget prøver til pollenanalyser.

På baggrund af gennemsyn af prøverne blev der prioriteret 45 prøver fordelt på 10 brønde til makrofossilanalyser, og 26 prøver til pollenanalyser ligeledes fordelt på de 10 anlæg, alene med det formål at påvise rødning af fiberplanter.

Ud fra pollenanalyserne kunne der sikkert påvises rødning af hamp i bundlagene fra 3 brønde, 3 brønde havde muligvis været anvendt til rødning af hamp, og i 3 brønde var der ingen pollen fra hamp. Der blev kun fundet enkelte pollen fra hør i en enkelt polleprøve.

I makrofossilprøverne blev der i flere prøver fundet få frø fra hamp. Rødning af hør blev påvist ud fra indholdet af stænger fra hør, samt fragmenter af frøkapsler og frø fra hør. Frøkapsler, og frø fra sæd-dodder, samt frø fra lave ukrudtsarter blev i mange tilfælde fundet sammen med hørren.

Frø fra stor nælde blev fundet i en store del af prøverne, men i meget små koncentrationer. Kun i en enkelte prøve var der voldsomme mængder af frø fra stor nælde, men om det alene kan bruges som indikation for rødning af nælde er diskutabelt.

Præsenteret af
Annine Moltsen

FROM SAMPLE TO A RELIABLE RESULT. PLANNING A FIBRE IDENTIFICATION OF A CULTURAL HERITAGE OBJECT

Identification of fibres by microscopy is important for research on cultural heritage. The topic has become emerging for studies on archaeological textiles recently. Fibre identification has been a subject of interest in textile industry and forensic science for many years. Many authors contributed to the field in large extent through developing a wide range of technical and methodological procedures comprising transmitted white light microscopy, microchemical techniques, various methods of polarisation microscopy and scanning electron microscopy.

These ones were adopted for investigations on archaeological textiles dealing with specific challenges when compared to modern materials. Numerous researchers have further tailored the available methodologies and summarised their findings, that sometimes differ in specifications of what can be understood as characteristic- and distinguishing features of species.

In this presentation, various microscopic techniques for identification of archaeological fibres will be discussed. Sampling and sample preparation of cultural heritage is critical since it can directly influence the result. The ethical dimension of sampling is an undeniable part of the decision making when planning a fibre identification of a cultural heritage object.

Possibilities and limits of light- and electron microscopy will be explained. The main aim is to focus on different interpretations of characteristic- and distinguishing features by previous authors and discuss consequences of discrepancies for working with fibre identification data. The state-of-the-art optical microscopy on identification of archaeological and historical plant fibres will be explained together with insights and comparisons to scanning electron microscopy.

Præsenteret af
Hana Lukesova

ADNA PÅ JORD, FRØ OG FIBRE

Ancient environmental DNA (aeDNA), preserved in natural materials such as soil, sediments, and ice, provides a valuable record of past biodiversity. This novel technique enables the reconstruction of ecosystems and offers insight into human-environment interactions. But could ancient textiles also preserve aeDNA? If so, what stories could they tell? Beyond identifying the plant species used in fiber production, could textiles be a novel source of human DNA, skin microbiomes, or environmental traces from their surroundings? Moreover, could aeDNA shed light on ancient agricultural practices, revealing which fibrous plants were cultivated and when? In this presentation, I will explore what aeDNA is, and consider how it might – or might not – help us understand textiles and their environmental contexts in the past.

Præsenteret af
Mikkel Winther Pedersen

HAMP OG HEDNINGE - NORDISK SØFART SET FRA ET POLLENPERSPEKTIV

De direkte beviser for sejskibets oprindelse er sparsomt og fragmenteret. Derfor er vi ofte nødt til at vende vores fokus mod undersøgelsen af vigtige råmaterialer i stedet. Det indebærer, at vi undersøger, hvor træ til skibskonstruktion, uld til sejlproduktion og plantefibre til tovværk kommer fra og hvornår produktionen begyndte. Store mængder cannabispollen i søsedimenter er en velkendt indikator for rådning af hamp og dermed brugen af hamp til fremstilling af tovværk og tekstiler. I veldaterede sedimenter giver disse spor et unikt indblik i den lokale start, varighed, toppe og nedgang i den hamp relaterede produktion.

I dette studie undersøger vi en samling af sådanne produktionssteder fra Norge, Sverige og Danmark for at spore perioder med høj intensitet i hampe rådningen på tværs af tid og rum og diskutere en mulig forbindelse til sejslets oprindelse i en nordisk kontekst.

Præsenteret af
Morten Fischer Mortensen

ERFARINGER FRA RIBE

Oplægget bygger på eksperimenter, der blev foretaget i samarbejde mellem Ribe Vikingecenter og Syddansk Universitet i 2010. Formålet med arbejdet var at gennemgå alle processer af hørbearbejdningen fra såning i foråret til færdigsyet produkt i vinteren, og havde ikke mindst karakter af praktisk erfaringsopsamling. Her fremlægges hovedresultater af projektet.

Præsenteret af
Bo Ejstrud

**HAMP OG HØR TIL TEKSTIL
- MULIGHEDER ANNO 2024 -
OG ERFARINGER FRA
HEMP4TEX-PROJEKTET**

I Hemp4Tex projektet har fokus været at skabe mulighed for at kunne anvende hamp til lange tekstilfibre, som vi kender fra den europæiske hørproduktion. Nye høst og forarbejdningmuligheder vil forhåbentlig bane vejen for at kunne dyrke hamp og spindhør til tekstile formål i Danmark.

Præsenteret af
Bodil Engberg Pallesen

Velkommen til seminaret 'Hørproduktion Gennem Tiden'

Du har tilmeldt dig seminaret 'Hørproduktion Gennem Tiden' fredag d. 8. nov. 2024, kl. 09:00-19:00.

Vi glæder os til at se dig!

Der er en dejlig stor efterspørgsel på vores seminar, tak for det. Derfor har vi oprettet en venteliste med håbefulde deltagere.

Grundet stor efterspørgsel har vi valgt at åbne op for zoom deltagelse.

Hvis du ønsker at ændre din plads til at deltage online via zoom i stedet, så skriv en mail til bjr348@hum.ku.dk hurtigst muligt, så pladsen går videre til den næste på ventelisten.

Du vil få tilsendt zoomlink senest dagen før seminaret.

Er du forhindret i at deltage, send venligst hurtigst muligt mail til bjr348@hum.ku.dk, så din plads kan gå videre til den næste på ventelisten.

Her følger info om lokaler, forplejning og reception.

Seminaret finder sted på Københavns Universitet Søndre Campus.

Adresse: Karen Blixens Vej 8, 2300 København.

Lokale: 4A.0.69

Registrering finder sted ved lokalet fra kl. 09:00.

Første oplæg begynder 09.30.

Lokalet, parkering og metro er fremhævet på oversigtskort.

Til dig der kommer med offentlig transport:

Tag metro M1 mod Vestamager til Islands Brygge metro st.

Herfra er der ca. 3 minutters gang til lokalet (se oversigtskort).

Til dig der kommer på cykel:

Der er cykelstativer på hele campus. Stativerne ved Islands Brygge metro st. og udenfor selve lokalet er nærmest (se oversigtskort).

Til dig der kommer i bil:

Parkeringspladsen findes ved Njalsgade/Islands Brygge metro st. (se 'A' på oversigtskort).

Se gældende parkeringsregler/priser på skilte.

Har du spørgsmål i løbet af seminaret, bedes du skrive dem ned og gemme dem til diskussionen sidst på dagen. Der vil ikke være mulighed for at stille spørgsmål mellem hvert foredrag.

Forplejning

Der vil være forplejning af kaffe og te ved ankomst og eftermiddagspause.

Derudover kan andet tilkøbes på campus cafeer få meter fra lokalet. Ved Islands Brygge metro st. ligger der en 365 discount.

Frokost skal selv medbringes/tilkøbes. Kantinen tilbyder både ikke-vegetarisk, vegetarisk og vegansk mad.

Reception

I vil blive fulgt til Centre for Textile Research til reception og hands-on i lokale 11b.1.05. Receptionen finder sted i CTRs lokaler på SAXO instituttet.

Her vil der blive serveret vin, vand og snacks og der vil være mulighed for hands on med tekstilværktøjer, vævning og hørprøver.

Vi glæder os til at se jer!

Bedste hilsner,

Eva Andersson Strand, Nikolaj Wiuff Kristensen, Camilla Fraas Rasmussen

Oversigtskort

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Søndre Campus Fakulteter og institutter

Det Teologiske Fakultet
Bygning 6, 7, og 8

Det Juridiske Fakultet
Bygning 6, 7, og 8

Det Humanistiske Fakultet
Bygning 4^a, 5^a og 5^b
Det Informationsvidenskabelige Akademi
Bygning 10 og 11
Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier
Bygning 12 og 13^a
Saxo-Instituttet
Bygning 14 og 15^a
Institut for Medier, Erkendelse og Formidling
Bygning 16 og 21
Institut for Kunst- og Kulturvidenskab
Bygning 22 og 27
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab Nordisk Forskningsinstitut
Bygning 23 og 24
Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

